

JULKISEN OIKEUTTAMISEN ANALYYSI SOSIOLOGISENA TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Eeva Luhtakallio & Tuomas Ylä-Anttila

ABSTRAKTI

Artikkelissa esitellään uusi julkisen keskustelun tutkimiseen kehitetty analyysimenetelmä, julkisen oikeuttamisen analyysi (JOA). JOA perustuu Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n oikeuttamisteorian seitsemän ”maailman” – inspiraation, kodin, maineen, kansalaisuuden, markkinoiden, teollisuuden ja ekologian – muodostamalle analyysikehikolle. Se tutkii keskusteluissa esiintyvien vaateiden moraalisia oikeutuksia, niiden yhdistelmiä ja tapoja kiistää ja tuomita kiistakumppaneiden oikeutuksia. JOA:n avulla voidaan kvalitatiiviseen tekstianalyysiin yhdistää myös kvantitatiivista luokittelua, jolloin menetelmä soveltuu suurtenkin aineistojen analyysiin. JOA:n käyttöä havainnollistetaan artikkelissa kahden tutkimusesimerkin avulla. Ensimmäinen esimerkki käsittelee *Helsingin Sanomissa* globalisaatiosta vuosina 1999–2005 käydyin keskustelun osapuolten, erityisesti kansalaisyhteiskunnan sekä taloudellisen ja poliittisen eliitin, argumentteja ja niille annettuja oikeutuksia. Tämän esimerkin kautta kuvataan erilaisten oikeuttamisyhdistelmien ilmaisuvoimaa yhteiskunnallisten kiistakysymysten moraalisten ulottuvuuksien analysoimisessa. Toinen esimerkki keskittyy paikallisiin kiistoihin Suomessa ja Ranskassa tarkastelemalla kansalaisten ja kaupungin edustajien esittämiä oikeutuksia paikallislehdistössä. Tämä esimerkki osoittaa JOA:n vahvuudet vertailevan tutkimuksen työkaluna.

Avainsanat: Luc Boltanski, Laurent Thévenot, vertaileva tutkimus, oikeuttamisteoria, julkinen oikeuttaminen

JOHDANTO

Oikeudenmukaisuuden toteuttaminen ja kiistojen ratkominen rauhanomaisesti ovat samanaikaisesti ihmisten yhteiselon perimmäisiä kysymyksiä ja jokapäiväisiä haasteita. Kysymykseen siitä, miten ihmiset voivat elää yhdessä kaikkine eroavaisuuksineen, on etsitty vastausta läpi filosofian historian. Koko länsimaisen demokratian perustana oleva teoriakaanon taas pohjaa ajatukseen yhteiskuntajärjestyksestä, jossa tavalla tai toisella määritellyn oikeudenmukaisuuden perustana on ajatus ihmisten yhdenvertaisuudesta, ja jossa

väkivallalla ei ole sijaa ongelmanratkaisukeinona. Väkivallan legitimi käyttö on yleensä rajattu valtion monopoliksi. Nämä normatiiviset lähtökohdat muuntuvat sosiologiasa loppumattomaksi sarjaksi empiirisiä kysymyksiä tilanteista, joissa ihmiset joutuvat määrittelemään yhdessä elämisen perusteita, ottamaan kantaa moraalisiin kysymyksiin ja selvittämään monentasoisia ongelmia ja kiistoja.

Tässä artikkelissa tartutaan demokratian kannalta tärkeimpään ongelmanratkaisun areenaan: julkisuuteen. Julkisuus kiistojen väkival-

lattoman selvittelyn ja yhdessä elämisen ongelmien ratkaisun areenana on demokratian toteuttamisen edellytys, ainakin pragmatistiselle yhteiskuntateorialle perustuvan demokraatiakäsityksen mukaan (Dewey 2006/1927; Kilpinen 2000, 24–25). Julkisuus voidaan määritellä monin tavoin: minimalistisimmillaan julkisuutta on kaikki ”yleiseen hyvään suuntautuva puhe” (Eliasoph 2004, 299–300), jolloin poliittinen keskustelu keittiönpöydän ääressä voi olla osa demokraattista julkisuutta siinä missä parlamenttikeskustelu, puoluejohtajien TV-debatti tai sanomalehden yleisönosastokin.¹

Maailmassa, jossa globalisaatioprosessit luovat yhtenäistävää ”maailmankulttuuria” (Boli & Thomas 1999), mutta jossa samanaikaisesti paikallisten käytäntöjen merkitys tulee yhä ilmeisemmäksi (ks. Sharma & Gupta 2006), tarvitaan empiiristä tutkimusta siitä, millaisiin oikeudenmukaisuuskäsityksiin toimijat eri julkisuuden tasoilla tukeutuvat yhteiskunnallisiin ongelmiin liittyvissä kiistoissa. Vaikka kiistojen aiheet olisivat yhä useammin maailmanlaajuisia (ilmastonmuutos, terrorismi, finanssikriisi), päätöksentekorakenteet sekä julkisen keskustelun muodot ja käytännöt ovat suurelta osin tiettyihin kielellisiin, kansallisiin ja paikallisiin yksiköihin kiinnittyneitä. Jotta voitaisiin analysoida yhteiskunnallisten kiistojen kulkua ja ratkaisuja eri julkisuuden tasoilla ja ymmärtää ratkaisuihin päättymisen vaikeutta esimerkiksi globaalitason polttavissa kiistakysymyksissä, tarvitaan vertailevaa sosiologiaa. Sen tehtävänä on selvittää muun muassa, miten erilaisia muotoja samat keskustelunaiheet saavat eri kansallisten poliittisten kulttuurien piirissä ja millaiset moraaliset argumentit hallitsevat keskustelua oikeudenmukaisuudesta missäkin.

Tässä artikkelissa kehitetään metodologisia välineitä yleisestä hyvästä ja oikeudenmukaisuudesta käytävien julkisten kiistojen tutkimiseen erityisesti vertailevan poliittisen sosiologian näkökulmasta. Haasteena on kehittää tapa jäsentää julkisia kiistoja, joka on yhtä aikaa riittävän universalistinen ja riittävän partikularistinen. Yhtäältä sen on kyettävä löytämään niitä yhteisiä viitepisteitä, joihin keskustelijat yli poliittisten kulttuurien rajojen vetoavat. Toisaalta sen on kyettävä näkemään

kunkin poliittisen kulttuurin ja myös kunkin yksittäisen kiistan erityispiirteet. Jonkinlaisia kaikille yhteisiä viitepisteitä tarvitaan, jotta globaali keskustelu oikeudenmukaisuudesta olisi ylipäänsä mahdollista. Keskustelun kulun ymmärtämiseksi tarvitaan kuitenkin myös tietoa eroista eri poliittisissa kulttuureissa vallitsevien oikeudenmukaisuuskäsitysten ja keskustelukäytäntöjen välillä.

Pyrimme vastaamaan näihin haasteisiin analysoimalla julkisissa kiistoissa käytettäviä moraalisia oikeutuksia menetelmällä, jota kutsumme *julkisen oikeuttamisen analyysiksi* (JOA). Se pohjautuu Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot’n (1991; 1999; 2006) teoriaan oikeuttamisen repertuaareista ihmisten kriittisen kapasiteetin lähtökohtina ja lainaa joitakin teknisiä käsitteitä ja koodausperiaatteita poliittisten vaateiden analyysimenetelmältä (*Political Claims Analysis*), jota on käytetty laajasti vertailevissa sanomalehtianalyysissa (Koopmans & Statham 1999; Beyeler & Kriesi 2005; Veters, Jentges & Trenz 2006). Menetelmämme auttaa systematisoimaan oikeuttamisteorian pyrkimystä löytää poliittisten kulttuurien rajoja ylittäviä, oikeuttamispuheelle yhteisiä viitepisteitä. Kriittinen kapasiteetti – toimijoiden kyky rutiininomaisen toiminnan kriisiytyessä reflektoida käsityksiään sosiaalisen järjestyksen perusteista ja ratkoa kiistatilanteita ilman väkivaltaa – perustuu Boltanskin ja Thévenot’n (1991) mukaan ainakin seitsemään mahdolliseen oikeuttamisperustaan: inspiraation, kodin, maineen, kansalaisuuden, markkinoiden, teollisuuden ja ekologian ”maailmoihin”². Boltanski ja Thévenot johtavat nämä perustat pitkistä filosofianhistoriallisista prosesseista, joilla on kullakin tietty laajasti tunnettu juuriteksti ja laeva sovellusalue filosofiasta aina politiikkaan ja ihmisten arkielämän moraalikäsitteiden muotoutumiseen saakka (filosofisista perusteista ks. seuraava alaluku).

JOA lähtee liikkeelle näistä yleisistä oikeuttamisen maailmoista pyrkien samalla säilyttämään herkkyyden poliittisten kulttuurien ja keskustelujen erityispiirteille. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi painotamme oikeuttamisteorian avaamia mahdollisuuksia jakaa ja yhdistää oikeuttamisen maailmoja.

Käymme seuraavaksi läpi oikeuttamisteorian perusteet ja tapamme soveltaa niitä empiiristen aineistojen tarkasteluun. Kolmannessa ja neljännessä aluvussa esittelemme kaksi empiiristä tapausta: analyysin suomalaisesta globalisaatiokeskustelusta sekä vertailun Helsingin ja Lyonin paikallisista poliittisista kiistoista sanomalehtiteksteissä. Lopuksi tarkastelemme niitä tutkimustuloksia, jotka ovat erityisen tärkeitä oikeuttamisteorian, julkisen oikeuttamisen analyysin ja niihin perustuvan jatkotutkimuksen kannalta.

OIKEUTTAMISTEORIASTA JULKISTEN KIISTOJEN EMPIIRISEEN ANALYYSIIN

Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n kehittämä teoria oikeuttamisesta ei ole, eikä pyri olemaan, normatiivinen teoria oikeudenmukaisuudesta. Sen sijaan se ottaa tehtäväkseen osoittaa, miten ihmiset arkielämän kiistatilanteissa käyttävät oikeuttamisen tapoja, joilla on pitkä historia klassisen poliittisen filosofian perinteessä. (Wagner 1999, 343–344.) Seuraavassa havainnollistamme oikeuttamispuheen seitsemää maailmaa esimerkin avulla ja esittelemme sen jälkeen niiden kytkökset yhteiskuntafilosofian historiaan.

Kuvitellaan tilanne, jossa kaupunki ilmoittaa aikovansa sulkea lasten päiväkodin. Päiväkodissa hoidettavien lasten vanhemmat ryhtyvät taisteluun päiväkodin puolesta. Miten he voivat julkisessa keskustelussa, vaikkapa sanomalehden toimittajalle asiaansa esittäessään, perustella vaatimustaan päiväkodin säilyttämisestä? Boltanskin ja Thévenot'n teoriaa seuraten heillä olisi käytettävissään ainakin seuraavat oikeuttamisen perusteet:

Inspiraation maailma: Lasten luovuus kukoistaa, koska päiväkodin työlleen omistautuneet työntekijät panostavat taidekasvatukseen ja inspiroivan ilmapiirin luomiseen.

Kodin maailma: Päiväkodilla on vuosikymmenten perinteet kaupunginosan sydämenä ja sen johtaja on koko yhteisön arvostama äitihahmo. Monet vanhemmat vaalivat omia lapsuusmuistojaan tässä tarhassa.

Maineen maailma: Kuuluista, palkittu lastenlääkäri sekä joukko julkisuuden henkilöitä pitää

päiväkodin säilyttämistä tärkeänä.

Kansalaisuuden maailma: Hyvä päivähoito on lasten oikeus, ja jos tämä päiväkotijoukko suljetaan, naapuruston lapset joutuvat eriarvoiseen asemaan verrattuna muihin kaupungin lapsiin. Sulkemista vastustavan adressin on allekirjoittanut jo yli 200 ihmistä.

Markkinoiden maailma: Päivähoito tulee pienissä yksiköissä suurempia halvemmaksi.

Teollisuuden maailma: Päivähoitojärjestelmä on asiantuntijoiden suunnittelema. Sen suunnittelussa on hyödynnetty tutkimustietoa, joka osoittaa pienten ryhmäkokojen tehostavan lasten oppimiskyvyn kehittymistä.

Ekologian maailma: Jos päiväkotijoukko suljetaan, vanhemmat joutuvat kuljettamaan lapsiaan kauas päivähoitoon. Tämä lisää ilmastonmuutosta aiheuttavia hiilidioksidipäästöjä.

Nämä erilaiset oikeutukset pohjaavat Boltanskin ja Thévenot'n (1991) mukaan historiallisesti erilaisiin filosofisiin lähtökohtiin, joille voidaan paikantaa kullekin tietty ”juuriteksti”, mutta jotka samalla ovat muuntu- neet osaksi ihmisten arkiymmärrystä oikeudenmukaisuudesta.

Inspiraation maailman (*monde inspiré*) perustana on Augustinuksen Jumalan valtio (2003). Sen mukaan arvokasta tässä maailmassa on omistautuminen, itsenäisyys ja luovuus. Lisäksi tämän maailman käsitys yhteisestä hyvästä voi ruumiillistua esimerkiksi radikaalissa taiteilijanerossa ja luonnon suuruudesta inspiroituneessa ympäristöaktivistissa. (Boltanski & Thévenot 1991, 201.)

Kodin maailmassa (*monde domestique*) noudatettavan arvojärjestyksen Boltanski ja Thévenot löytävät 1700-luvun ranskalaisfilosofi Bossuet'n teksteistä (1967/1709). Tässä maailmassa arvo perustuu henkilökohtaisille suhteille, syntymässä annetuille asemille, perinteille ja hierarkialle. Paradigmaattinen arvokas henkilö tässä maailmassa on patriarkaalisin perheen pää tai tällaisen tavoin alamaisiaan hallitseva ruhtinas. Kodin maailmaan vedotaan kuitenkin myös aina, kun jonkun argumentteja pidetään tärkeinä hänen hierarkkisessa instituutiorakenteessa nauttimansa aseman takia. (Boltanski & Thévenot 1991, 207–208, 212, 215.)

Maineen maailmasta (*monde d'opinion*) kirjoittaa Hobbes *Leviathanissa* (1999/1651). Arvon mitta tässä maailmassa on mahdollisimman monelta ihmiseltä saatu tunnustus. Arvokkaita hahmoja ovat tähdet, mielipidejohtajat ja muut tunnetut hahmot. Teoista tai toimenpide-ehdotuksista parhaita ovat ne, joita nämä suurten joukkojen tuntemat ja siksi erityisasemassa olevat ihmiset kannattavat. (Boltanski & Thévenot 1991, 223–225.)

Kansalaisuuden maailman (*monde civique*) selkein lähtökohta on Jean-Jacques Rousseau'n teos *Yhteiskuntasopimuksesta* (1997/1762). Solidaarisuus, tasa-arvo, yhteinen hyvinvointi ja kansan tahto ovat ajatuksia, jotka herättävät kunnioitusta tässä maailmassa. Arvokkaita toimijoita ovat kollektiivit pikemminkin kuin yksilöt ja arvokkaita asioita yhdessä hyväksytyt sopimukset. (Boltanski & Thévenot 1991, 231–233, 237, 240.)

Markkinoiden maailman (*monde marchand*) piirteitä hahmottelee Adam Smith teoksessaan *Kansojen varallisuus* (1933/1776). Arvoa mitataan yksinkertaisesti rahassa. Arvokkaita henkilöitä ovat ne, joilla on eniten omaisuutta ja arvokkaimpia tekoja tai institutionaalisia järjestelyjä sellaiset, jotka edistävät materiaalisen hyvän tuotantoa mahdollisimman tehokkaasti. (Boltanski ja Thévenot 1991, 244–245, 250.)

Teollisuuden maailman (*monde industriel*) ylimpiä arvoja ovat tehokkuus, siihen johtava suunnittelu, sääntely ja tieteellinen asiantuntemus. Klassinen poliittinen filosofi, jonka työssä tämän maailman arvojärjestys voimakkaimmin ilmenee, on Saint-Simon. Tyypillinen arvokas henkilö tässä maailmassa on taitava insinööri, joka osaa suunnitella tehokkaasti toimivia järjestelmiä. Yhtä lailla tärkeää on yhteiskunnallisten prosessien mittaaminen ja suunnittelu. (Boltanski & Thévenot 1991, 252, 254, 259.)

Ekologian maailmassa (*monde écologique*) arvokkaita henkilöitä ovat ne, jotka pyrkivät sovittamaan elämäntapansa yhteen ympäristönsuojelun tavoitteiden kanssa ja arvokkaita tekoja ne, jotka ovat arvokkaita ympäristön ja luonnon kannalta. Luonto ja sen monimuotoisuus ovat ekologian maailmassa itseisarvo. (Lafaye & Thévenot 1993.)

Nämä maailmat ovat oikeuttamispuheen ”kulttuurinen työkalupakki”, sosiaalisen toiminnan taustaoletusten kokoelma, jonka Boltanski ja Thévenot kollegoineen ovat hahmottaneet ensin ranskalaiseen työelämään sijoittuneessa tutkimuksessaan ja sittemmin lukuisissa vertailevissa tutkimuksissa muissa kulttuurisissa konteksteissa (Boltanski & Thévenot 1987; 1991; Boltanski & Chiapello 1999; Lamont & Thévenot 2000; Breviglieri ym. 2009). Ne ovat kaikkien toimijoiden käytettävissä, ja toiset tunnistavat ja ainakin osin myös tunnustavat ne käsitykset yhteisestä hyvästä, joihin joku vetoaa argumentoidessaan tietyistä maailmista käsin.

Kriittisen kapasiteetin ajatus perustuu käsitykseen toimijoista, jotka ”koordinoivat toimintaansa käyttäen opittua kompetenssiaan turvautua moraalisiin käsityksiin, joilla oikeutetaan legitimejä sosiaalisen rinnakkaiselon tapoja.” (Honneth 2010, 377). Tähän toimijuuden määritelmään sisältyy myös oikeuttamisteorian yhteys pragmatistiseen yhteiskuntateoriaan: Siinä missä (yhteis-)toiminta normaalisti on lähes reflektoimatonta, rutiininomaisesti koordinoituvaa, joutuvat toimijat kriisin kohdatessaan kiinnittämään huomionsa sosiaalisen järjestyksen kognitiivis-moraalisiin taustaoletuksiin voidakseen sopeuttaa toimintaansa muuttuneisiin olosuhteisiin. Pragmatistien tavoin Boltanski ja Thévenot katsovat, että juuri tutkimalla tilanteita, joissa tavanvarainen toiminta kriisiytyy, voidaan hahmottaa sosiaalisen toiminnan perusteita. (Boltanski & Thévenot 1991; Honneth 2010, 377.) Yllä esitellyt oikeuttamisen maailmat ovat pyrkimys hahmottaa niitä kognitiivis-moraalisia taustaoletuksia, joihin toimijat kriisitilanteissa turvautuvat. Oikeuttamisteorian epänormatiivisuus ja avoimuus perustuvat ennen muuta eksplisiittiselle ajatukselle siitä, että tämä oikeuttamismaailmojen kokoelma ei ole lopullinen tai ainoa mahdollinen. On siis mahdollista hahmottaa empirisessä tutkimuksessa oikeuttamistapoja, jotka muodostavat kokonaan uuden oikeuttamisen maailman, kuten Lafaye ja Thévenot ovat tehneetkin lisätessään ekologian maailman alkuperäiseen kuuden maailman joukkoon (Lafaye & Thévenot 1993).

Peter Wagner (1999) ja Axel Honneth (2010) ovat tahoiltaan huomauttaneet, että jos kohta oikeuttamismaailmojen filosofisten lähtökoh-
tien ja arkielämän kiistatilanteiden linkki en-
sisilmäykseltä näyttää kaukaiselta, piilee juuri
tämän yhteyden luomisessa yksi Boltanskin
ja Thévenot'n sosiologian tärkeimmistä an-
neista. Sosiologia kehittyi alun perin kiin-
teässä yhteydessä moraalifilosofiaan ja uutena
tapana lähestyä poliittisia ongelmia. Sittem-
min yhteys katkesi. Boltanskin ja Thévenot'n
poliittisen ja moraalisen sosiologian projekti
virittää tämän yhteyden uudelleen. (Wagner
1999, 343–344, 346; Honneth 2010, 376.)

Oikeuttamisteoria esittää erilaisia systemati-
sointeja kiistoista, joissa toimijat pyrkivät rat-
kaisemaan kriisitilanteita oikeuttamisen maa-
ilmoja operationalisoiden. Kiistoja voidaan
käydä yhden maailman sisällä, jolloin molem-
mat osapuolet ovat yhtä mieltä oikeuttamisen
kriteereistä ja eri mieltä ainoastaan siitä, täyt-
tyvätkö nuo kriteerit. Tästä on kyse esimerk-
kiksi tilanteessa, jossa ollaan yhtä mieltä siitä,
että kahta ehdotettua toimenpidevaihtoehtoa
tulee verrata toisiinsa yksinkertaisella mark-
kinamaailman sisäisellä testillä, ja paremmaksi
valitaan se, joka tuottaa enemmän rahaa.

Toisessa kiistan lajissa kaksi maailmaa tör-
määvät toisiinsa. Tällöin yhdessä maailmassa
pätevä käsitys yhteisestä hyvästä tuomitaan
toisen maailman kriteereillä. Näin tapahtuu,
kun sanotaan vaikkapa, että tässä tilanteessa
vaihtoehtoja ei tulisi punnita lainkaan niiden
rahallisten kustannusten perusteella (markki-
namaailma) vaan kriteerinä pitäisi olla kaik-
kien osallistujien tasa-arvoinen kohtelu (kan-
salaisuuden maailma). Tuomitsemisen lisäksi
kaksi maailmaa voivat kohdata toisensa myös
kompromissiasetelmassa eli niin, että kahden
maailman kriteerejä yhteisestä hyvästä yhdis-
tetään samassa argumentissa.

Juuri eri maailmoja toisiinsa suhteuttavat
argumentit ovat oikeuttamisanalyysin mie-
lenkiintoisinta antia. Boltanski ja Thévenot
(1991) käsittelevät maailmojen välisistä suh-
teista lähinnä tuomitsemista (*dénonciation*) ja
kompromissia (*compromis*). Tuomitsemisen ja
kompromissin lisäksi maailmoja voidaan yh-
distellä toisiinsa myös muilla tavoin, kuten

tutkimusesimerkkien avulla tuonnempana
osoitamme.

Julkisen oikeuttamisen analyysin kohteeksi
voidaan ottaa periaatteessa mikä tahansa jul-
kinen kiista tai kiistojen sarja, jossa eri osa-
puolet tuovat esiin kantojaan ja pyrkivät vai-
kuttamaan toisiinsa. Tässä artikkelissa käytetyt
esimerkit ovat sanomalehtiteksteissä raportoitu-
ja kiistoja, minkä vuoksi niillä on tiettyjä
erityispiirteitä. Ne ovat kiistojen representaa-
tioita, jotka sekä raportoivat käynnissä olevas-
ta kiistasta että luovat ja muokkaavat sitä. Sa-
nomalehtiartikkelit ovat itsessään tietynlaisia
kiistojen tiivistelmiä, monimutkaisten kon-
fliktitilanteiden tilannekuvia. Niissä esitetyt
argumentit ovat valinnan tulosta, kuten myös
se, mitä niissä jätetään kertomatta.

Toisinaan kiistan eri osapuolten esittämät
vaateet ja oikeutukset ovat sitaatteja myöten
suoraan esillä artikkelissa, toisinaan niiden
erittelyminen vaati konfliktin asetelman re-
konstruointia. Boltanski ja Thévenot katsovat
oikeuttamisen olevan toimintaa, joka ei ra-
kennu yksin sanoista vaan asioiden, ideoiden,
tekojen ja sanojen ketjuista. Näihin ketjuihin
perustuu myös lehtiteksteissä esitettyjen ar-
gumenttien oikeutus, vaikka sen muoto on-
kin sanallinen (usein myös kuvallinen). Niin-
pä kiistan keskeisiä osia ovat myös sen mate-
riaaliset ja elolliset ulottuvuudet. Paikalliseen
kiistaan jätteenpolttolaitoksen rakentamisesta
liittyy suuri määrä teknisiä laitteita, rakennu-
sympäristön maanmuotoja, kasvustoa ja eläi-
mistöä, ympäristön asukkaiden kulkureittejä
ja niin edelleen. Nämä elementit nousevat
eri tavoin tärkeiksi osiksi kiistaa riippuen sii-
tä, minkä oikeuttamismaailman kielellä ne
luokitellaan. Tontti, jolle jätteenpolttolaitosta
suunnitellaan, voidaan luokitella esimerkiksi
paikallisten asukkaiden perinteiseksi kokoon-
tumispaikaksi (kodin maailma) tai biodiver-
siteetiltään arvokkaaksi alueeksi (ekologian
maailma). Näin luokiteltuna tontista tulee
ikään kuin hankkeen vastustajien liittolainen.
Hanketta puolustavat voivat puolestaan pyr-
kiä luokittelemaan tontin jättömaaksi, koska
sillä ei muuhun käyttöön soveltumattomana
ole juurikaan markkina-arvoa (markkinoiden
maailma).

Käytimme analyysiyksikkönä vaadetta (*claim*), joka voidaan määritellä julkisuudessa suoritetuksi teoksi (Koopmans & Statham 1999). Vaade voidaan esittää lausuntona toimittajalle, mutta myös esimerkiksi pitämällä puhe, julkaisemalla raportti, kirjoittamalla yleisönosastoon tai pääkirjoituspalstalle, järjestämällä mielenosoitus tai muulla tavalla, jonka tarkoitus on vaikuttaa julkiseen keskusteluun. Niinpä tyyppillinen lehtiartikkeli sisältää usei-

ta eri toimijoiden esittämiä vaateita. Tyyppillinen vaade voitaisiin raportoida mediassa esimerkiksi näin: ”Ympäri maailmaa paikalle saapuneet mielenosoittajat pyrkivät estämään Maailman kauppajärjestön kokouksen Seattlessa, koska heidän mielestään järjestön ajama vapaamarkkinapolitiikka kasvattaa tuloeroja maailmassa.” Julkisen oikeuttamisen analyysi jäsentää vaateen seuraavasti:

Taulukko 1: Vaateen jäsenitys JOA:ssa

Puhuja	Vastaanottaja	Tekotapa	Asia	Oikeutus
Kansalaistoimija /ylikansallinen	Hallitustenvälinen järjestö /ylikansallinen	Mielenosoitus	Maailmantalous	Kansalaisuus + Markkina -

Puhujan ja vastaanottajan, molempien alueellisen ulottuvuuden, tekotavan ja aiheen lisäksi voidaan koodata ainakin kolme oikeutuksiin liittyvää muuttujaa. Ensiksi katsotaan, viitataanko vaateessa johonkin oikeuttamismaailmaan. Kaikissa vaateissa oikeutuksia ei ole lainkaan, monessa taas viitataan useampaan oikeuttamisen maailmaan, kuten edellisessä esimerkissä. Toiseksi, kuten esimerkistä näkyy, kukin maailma voi esiintyä joko positiivisessa tai negatiivisessa valossa. Tässä esimerkissä markkinoiden maailma tuomitaan kansalaisuuden maailmasta käsin. Kolmanneksi aineistosta etsitään eri oikeutusten yhdistelmiä.

Tutkimuskysymyksestä ja sen selvittämiseksi kulloinkin käytetystä aineistosta riippuu, miten analyysissa painottuvat kysymykset yhtäältä käytettyjen oikeutusten yleisyydestä ja esimerkiksi yhdistelmien ja tuomitsemisten määrällisistä jakaumista sekä toisaalta oikeutusten sisällöistä ja niiden yksityiskohteisemmista tulkinnoista. JOA:n, kuten koko oikeuttamisteorian, luontevin viitekehys on vertaileva tutkimus. Seuraavat tutkimusesimerkit esittelevät kaksi sovellusta JOA:sta kahdessa erilaisessa vertailuasetelmassa: ajallisessa ja kulttuurien välisessä.

TUTKIMUSESIMERKKI:

GLOBALISAATIOKESKUSTELU SUOMESSA

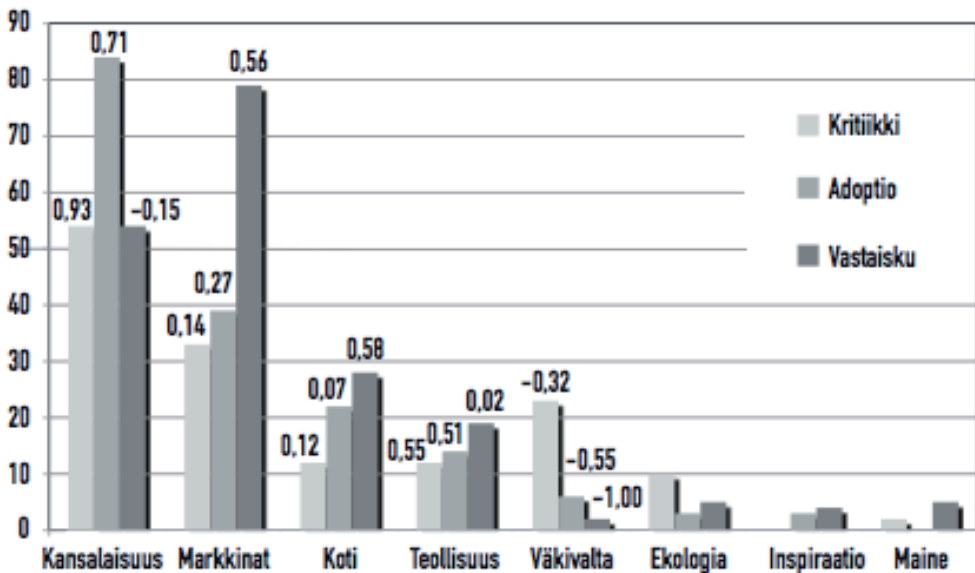
Ensimmäinen tapaustutkimuksemme käsittelee *Helsingin Sanomissa* vuosina 1999–2005 käytyä globalisaatiokeskustelua.³ Aineistoon poimittiin yhdeksän erilaisten avaintapahtumien ympärille nousevaa kuukauden mitausta huippukohtaa. Artikkeleita kertyi näin 491 kappaletta ja niissä esitettiin yhteensä 717 vaadetta. Aineiston määrä mahdollisti kvalitatiivisen luennan lisäksi myös eri oikeuttamistyyppien sekä muiden valittujen muuttujien kvantitatiivisen analyysin.

Puhujien, kuulijoiden, toimintatapojen ja keskustelunaiheiden analyysi tuotti monia mielenkiintoisia tuloksia. Puhujista globalisaatioliike oli keskustelun keskiössä eikä marginaalissa kuten usein on väitetty ja ay-liike sekä oppositiopuolueet olivat hyvin hiljaisia. *Helsingin Sanomien* pääkirjoitustoimittajat puolestaan tukivat vahvasti elinkeinoelämän etujärjestöjen aloittamaa iskua globalisaatioliikettä ja sen liittolaisia vastaan. Vaateiden kohteina olivat etupäässä kansalliset hallitukset ja kansainväliset talousinstituutiot, eivät niinkään globaalisti toimivat yritykset. Toimintatavoista mielenosoituksia enemmän näkyivät niistä annetut lausunnot ja keskus-

telunaiheiden osalta kävi ilmi, että keskustelu mielenosoitusväkivallasta ei suinkaan peittänyt alleen itse globalisaatiosta käytyä keskustelua, toisin kuin erityisesti liikkeen toimijat joskus valittelivat. Näiden tulosten tarkemman erittelyn sijaan keskitymme keskustelussa esiintyneiden oikeutusten analyysiin.

Keskustelu jakautui kolmeen aaltoon: globalisaatioliikkeen hallitsemaan kritiikin aaltoon (1999–2002), liikkeen liittolaisten aikaansaa-

maan adoption aaltoon (2004–2005) ja liikkeen esittämiä oikeudenmukaisuuskäsityksiä vastustaneiden liike-elämän etujärjestöjen tekemään vastaiskun aaltoon (2004). Kuvio 1 esittää oikeutustyyppien osuudet ja niiden saamat arvostukset keskustelun eri aalloissa. Pylvään korkeus kuvaa sitä prosenttiosuutta vaateista, jossa ko. oikeutus esiintyy. Pylvään päällä oleva luku kuvaa vaateen saamaa arvostusta asteikolla +1:stä -1:een.⁴

* Yhden aallon yhteenlaskettujen oikeutusten osuus on enemmän kuin 100 prosenttia koska yksi vaade voi sisältää useamman oikeutuksen.

Kuvio 1: Oikeutukset (%) ja niiden arvostus (asteikolla -1 – +1) suomalaisessa globalisaatiokeskustelussa aalloittain.

Ensimmäinen tulos on, että globalisaatiokeskustelun ytimessä ovat vastakkainasettelut ja yhdistelmät kansalaisuuden ja markkinoiden maailmojen kesken. Käsittelemme tässä esimerkkinä näitä kahta oikeuttamisen maailmaa ja yhdistelmiä, joissa ne esiintyvät. Kansalaisuuden maailma hallitsee vahvasti kritiikin ja adoption aaltoja. Kritiikin aallon oikeutuksista yli puolessa (54 %) viitataan kansalaisuuden maailmaan, adoption aalloissa osuus on peräti 84 prosenttia. Kansalaisuu-

den maailman arvot esiintyvät näissä aalloissa hyvin positiivisessa valossa. Kritiikin aalloissa kansalaisuuden maailma arvioitiin lähes täysin positiiviseksi (+0,93) ja adoption aallosakin korkealle (+0,71). Liikkeen vaatimus globaalista demokratiasta ja reilummasta tulojaosta läpäisee suomalaisen valtakansalaisuuden vahvasti globalisaatiokeskustelun kahden ensimmäisen aallon aikana. Kansalaisuuden maailma esiintyy positiivisessa valossa usein paitsi itsenäisesti myös argumenteissa, joissa

markkinoiden maailman käsitys oikeudenmukaisuudesta tuomitaan kansalaisuuden näkökulmasta. Keskustelun monipuolisuudesta tässä vaiheessa kuitenkin kertoo se, että markkinoiden maailman saama arvostus ei putoa negatiiviseksi, vaikka onkin huomattavasti kansalaisuuden maailman arvostusta vähäisempää (+0,14 kritiikin ja +0,27 adoption aallossa).

Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että kritiikin aallon julkisuuteen nostama markkinat vaativat yhteisiä pelisääntöjä -argumentti taipuu sujuvasti niin markkinamyönteiseksi kuin markkinakielteiseksi versioiksi. Argumentti on yhdistelmä markkinoiden (talouskasvu), teollisuuden (asiantuntevasti valitut talouden sääntelyn keinot, kuten valuuttavaihtovero) ja kansalaisuuden (demokraattisesti tehdyt päätökset tällaisista sääntelykeinoista sekä tasa-arvoisemmat lopputulokset) maailmoille perustuvia oikeutuksia. Toiset keskustelijat, kuten osa globalisaatioliikkeestä, esittävät argumentin niin, että markkinoiden maailma tuomitaan kansalaisuuden ja teollisuuden maailmojen yhdistelmästä käsin. Tässä versiossa sääntelemättömien markkinoiden nähdään olevan vahingollisia muun muassa tulojen oikeudenmukaiselle jakautumiselle ja demokratialle. *Markkinat vaativat yhteisiä pelisääntöjä* -argumentti on kuitenkin erityisen kiinnostava siksi, että se tuntuu jossain muodossa kelpaavan lähes jokaisen keskustelijan suuhun, mikä selittää sen saamaa vahvaa asemaa. Yhdistelmä, jossa markkinoiden, kansalaisuuden ja teollisuuden maailmojen nähdään sopivan ristiriidattomasti yhteen, sopii hyvin esimerkiksi Kansainvälisen kauppamarrin Suomen osaston johtajan suuhun:

Yrityselämä ei halua kaupan vapauttamisen ja kansallisen sääntelyn purkamisen johtavan villoihin markkinoihin... Maailmankaupan vapauttamista on jatkettava, mutta kansainvälisesti säännelty ja valvotusti. Yhteisiä pelisääntöjä voivat kehittää esimerkiksi WTO, YK-järjestelmä ja muut tahot. (HS 27.5.2001.)

Markkinoiden maailman oikeutukset puolestaan nousevat valta-asemaan vastaiskun aallossa (79 % vaateista). Ne esiintyvät varsin positiivisessa valossa (+0,56) ja niitä käytetään usein kansalaisuuden maailman tuomitsemi-

seen, niin pitkälti, että kansalaisuus nousee toiseksi yleisimmäksi oikeuttamismaailmaksi (53 %), mutta se arvotetaan negatiivisesti (-0,15).

Tämä asetelma osoittaa mielenkiintoisella tavalla oikeuttamisanalyysin toimivuuden. Olisi nimittäin helppoa ajatella, että kansalaisuuden maailman tuomitsevat haluavat tehdä maailmasta epäoikeudenmukaisemman paikan vaatiessaan esimerkiksi tasaisempaan tulonjakoon johtavan politiikan alasajoa. Totta onkin, että he haluavat siitä epäoikeudenmukaisemman kansalaisuuden maailman kriteereillä mitattuna, mutta samaan aikaan he vaativat oikeudenmukaisuutta mitattuna markkinamaailman kriteereillä, jotka niin ikään ovat varsin yleisesti hyväksytyjä. He vastustavat yhteiskuntamallia, jossa päätetään kollektiivisesti (kansalaisuus demokratiana) kerätä veroja ja jakaa näin saatu raha uudelleen tasa-arvoisemman tulonjaon saavuttamiseksi (kansalaisuus oikeudenmukaisuutena). Sen sijaan tavoitteena on yhteiskunta, joka on oikeudenmukainen markkinamaailman kriteereillä mitattuna. Yhteiskunnan hyvyttä tästä näkökulmasta mittaa se, miten paljon aineellista vaurautta kyetään tuottamaan. Vaurauden oikeudenmukainen jakautuminen puolestaan seuraa automaattisesti markkinoiden toiminnasta. Näkökannan mukaan on oikeudenmukaista, että markkinakilpailussa menestyvät saavat enemmän kuin muut.

Argumentti perustuu uusklassisen taloustieteen teoriaan pohjaavalle oletukselle, että tulonjako-oikeudenmukaisuuteen tähtäävät toimenpiteet ovat automaattisesti ristiriidassa markkinamaailman hyveiden kanssa, eli vähentävät taloudellisen vaurauden tuotantoa. Ristiriita markkinoiden ja kansalaisuuden maailmojen välillä ei kuitenkaan ole mitenkään välttämätön. Ne voidaan myös nähdä toisiaan tukevina, kuten tuonnempaan näemme.

Toinen vastaiskun aallon keskeinen argumentti voidaan nimetä *kansallinen kilpailukyky* -argumentiksi. Liike-elämän eliitti ajaa *Helsingin Sanomien* pääkirjoitustoimituksen tuella käsitystä, jonka mukaan Suomen kansallista etua edistää parhaiten mahdollisim-

man markkinavetoinen sisäpolitiikka. Maailma muuttuu yhä markkinavetoisemmaksi ja kilpailu kovenee. Tämän käsityksen kyseenalaistamiseen tai kehityskulun kääntämiseen ei kansallinen kilpailukyky -argumentin puolustajien mukaan kannata tuhlatu ruutia. Sen sijaan on mukauduttava *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksen mukaan.

Suomalaiset ovat useasti osoittaneet kylmäpäisyytensä ja sinnikkyytensä ja siksi kuulumme maailman rikkaimpien kansakuntien joukkoon. Myös nyt meneillään olevassa murroksessa Suomi voi jälleen olla lopulta voittaja, mutta se edellyttää että osaamme jälleen kerän mukautua. (HS 10.11.2004).

Kuten Suomi sopeutui Neuvostoliiton vaikutuspiirissä elämiseen kylmän sodan aikana, on nyt sopeuduttava globaalien markkinoiden sisäpolitiikalle asettamiin rajoituksiin. Mitä markkinaorientoituneempi kansakuntana olemme, sitä paremmin pärjäämme yhä enemmän markkinoiden ehdoilla toimivassa maailmassa. Markkinoiden ja kodin maailmojen välisen kompromissin vahva rooli erottaa suomalaisen keskustelun monissa suuremmisissa maissa, kuten Yhdysvalloissa tai Ranskassa, käydystä globalisaatiokeskustelusta. Kilpailukykyargumenttia toki käytetään näissäkin maissa, mutta niissä varsin keskeisessä asemassa näyttäisivät olevan myös kansallista etua ja perinteitä puhtaasti kodin maailman näkökulmasta puolustavat argumentit. Suomessa puhtaan kansallisen edun ja perinteiden nimissä esitetyt argumentit eivät pure.

Kansallinen kilpailukyky -argumentti on esimerkki kahden oikeuttamismaailman välisten kompromissien hauraudesta. Koska kodin ja markkinoiden maailman käsitykset yhteisestä hyvästä ovat viime kädessä yhteen sopimatonta, kumman tahansa maailman käsitysten seuraaminen loogiseen päätepisteeseensä saakka saisi aikaan kompromissin romahtamisen. Markkinamaailman logiikan seuraaminen loppuun saakka veisi johtopäätökseen, että kotimaiset intressit ovat haitaksi yhteisen hyvän toteutumiselle maailman mittakaavassa. Jos sitä vastoin kodin maailman logiikkaa seurattaisiin loppuun saakka, kukin valtio pyrkisi maailmanpolitiikassa oman asemansa varjeluun piiloutuen tarvittaessa tullimuurien

taakse ja käyttämällä muita markkinamaailman näkökulmasta haitallisia keinoja.

Tällä tavoin tarkasteltuna argumentti, joka vaatii yhden maan sisäisten päätösten tekemistä markkinalogiikalla jotta saavutettaisiin kodin maailmassa arvostettuja päämääriä, on ristiriitainen. Kun kahden maailman keskenään ristiriitaiset argumentit asetetaan kompromissiin, on syntyvä tilanne aina epämukava ja kompromissi hauras (Boltanski & Thévenot 1991, 337–347). Se on aina helppo tuomita vaatimalla tilanteen selventämistä vedoten vain jommassakummissa kompromissiin sisältyvässä maailmassa pätevää testiä. Kiistojen välttämiseksi ja sosiaalisten tilanteiden koossa pitämiseksi tällaiset vaatimukset jätetään kuitenkin usein esittämättä ja kompromissiin tyydytään, ainakin väliaikaisesti.

TUTKIMUSESIMERKKI: PAIKALLISET KIISTAT SUOMESSA JA RANSKASSA

Toisessa tutkimusesimerkissämme analysoidaan paikallislehtien raportteja kansalaisten ja kaupunkien edustajien välisistä kiistoista Helsingissä ja Lyonissa tammi-kesäkuussa 2005.⁵ Artikkeleita aineistoon koostui yhteensä 198 ja niissä esitettiin kaikkiaan 267 vaadetta. Kiistat, joista artikkeleissa raportoitiin, koskivat konkreettisia rakennus- ja kaavoitushankkeita sekä julkisia palveluita, mutta myös periaatteellisia kysymyksiä vähemmistöoikeuksista laintulkintaan ja päätöksenteon oikeudenmukaisuuteen. Kiinnostavinta ei kuitenkaan ollut käsiteltyjen teemojen kirjo vaan se, miten hallitsevat oikeuttamisen tavat erosivat suomalaisessa ja ranskalaisessa kontekstissa.

Kun suomalainen ryhmä koululaisten vanhempia vastusti kunnan suunnitelmaa sulkea naapuruston koulu, he väittivät, että sulkemisspätös perustui virheelliseen väestötietoon. Kun ranskalainen asukasryhmä vastusti pysäköintimittareiden asennusta naapurustoonsa, he perustelivat vastustustaan sillä, että kaupungin suunnitelma oli epäoikeudenmukainen ja asetti eri kaupunginosien asukkaat eriarvoiseen asemaan. Kautta linjan suomalaiset nojasivat mielellään argumentteihin, jotka perustuivat asiantuntemukseen, tehokkuuslaskelmiin tai tieteelliseen tietoon.

Ranskalaiset sen sijaan luottivat ennen kaikkea tasa-arvoon, oikeudenmukaisuuteen ja solidaarisuuteen pohjautuvaan argumentaatioon. Nämä teollisuuden ja kansalaisuuden maailmoin sijoittuvat oikeuttamistavat oli-

vat kaikkiaan yleisimmin käytössä paikallisia kiistoja käsittelevissä lehtiartikkeleissa ja muodostivat myös keskeisimmän suomalaisen ja ranskalaisen aineiston eroja kuvaavan akselin.

Taulukko 2: Vaateiden oikeutukset paikallisissa kiistoissa *Helsingin Sanomissa* ja *Le Progrès'ssa* oikeuttamismaailmoiden mukaan jaoteltuina (%).⁶

Oikeutuksen maailma	Helsingin Sanomat (N=140)	Le Progrès (N=127)
Inspiraatio	14	17
Koti	17	24
Maine	3	8
Kansalaisuus	40	66
Markkinat	19	9
Teollisuus	45	39
Ekologia	8	5

Kansalaisuuden maailmaan pohjaavat oikeutukset olivat yleisiä molemmissa konteksteissa, mutta ranskalaista aineistoa ne suorastaan hallitsivat. Puhtaimmillaan kansalaisuus-oikeutukset olivat kansalaistoimijoiden⁷ vaatimuksissa oikeuksien toteutumisesta ja demokratian pelisääntöjen sekä lakien noudattamisesta, kuten seuraavassa uutisessa Lyonista:

”Mielenosoittajat ilmaisunvapauden loukkauksia vastaan”

Mielenosoittajat protestoivat viimeaikaisten mielenosoitusten poliisiväkivaltaa, keinotekoisia pidätyksiä ja väkivaltaisia vangitsemisia vastaan, koska ne ovat hyökkäyksiä perusoikeuksia ja sananvapautta vastaan. (LP1905.)

Mielenosoittajien protesti rakentui ajatukselle jaetuista demokraattisista arvoista ja yhteisesti sovituista säännöistä: poliisin toiminta oli tuomittavaa yksiselitteisesti siitä syystä, että sananvapaus ja muut perusoikeudet ovat kansalaisuuden maailmasta käsin ohittamattomia suureita.

Kansalaisuuden maailman oikeutukset esiintyivät usein yhdistelminä muiden oikeutusten kanssa, mikä toi nopeasti esiin kontekstien välisiä eroja. Suomalaisissa tapauksissa kansalaisuuden maailma yhdistyi yleisimmin teollisuuden maailman oikeutuksiin, jolloin tehokkuuden ja laadun kaltaisten arvojen merkitys korostui kansalaisuusarvojen rinnalla.

”OAJ haluaa selvittää Vantaan koulusäästöjen laillisuuden”

Paikallinen opettajayhdistys painottaa, että suunniteltujen säästöjen laillisuus (*kansalaisuuden maailma*) on selvitettävä tutkimuksin (*teollisuuden maailma*) ja valtuuston on otettava asia uudelleen keskusteluun (*kansalaisuuden maailma*) koska leikkauksin toteutetut säästöt johtavat mahdottomiin työskentelyolosuhteisiin (*teollisuuden maailma*) ja käytäntöihin, jotka saattavat rikkoa perusopetuslakia (*kansalaisuuden maailma*). (HS2704.)

Teollisuuden maailman oikeutukset olivat niin ikään yleisiä molemmissa konteksteissa, mutta ne olivat suomalaisessa aineistossa it-

senäisempiä; ranskalaisessa aineistossa ne taas esiintyivät aina osana oikeutusten yhdistelmää. Suomalaisessa aineistossa kansalaisryhmän argumentaatio saattoi nojata yksinomaan teollisuuden maailmaan ja pelata näin puhtaasti ”asiantuntajakortilla”, kuten seuraavassa esimerkissä, jossa koko argumentti rakennettiin teollisuuden maailman teknis-rationaalisen oikeutuksen varaan.

”Vantaan vihreät pettyivät kaasulaitossuunnitelman kaatumiseen”

Suomen Luonnonsuojeluliitto ja paikallinen ympäristöyhdistys väittävät, että kaupungin ehdottamaa kaasulaitosta ei voida rakentaa voimalaitoksena kuten on suunniteltu, sillä jätteen kierrätys suunnitelman mukaisella tavalla muuttaa voimalan jätteenpolttolaitokseksi, jota varten vaaditaan erityisvalmisteiset suodattimet. (HS1801.)

Vaikka harvat kansalaisten oikeutukset paikantuivat näin puhtaasti yksinomaan teollisuuden maailmaan, teknisen asiantunteumuksen todistaminen ja toistuvat viittaukset tilastoihin ja tieteellisiin tutkimuksiin olivat tyyppillisesti keskeinen ja painokas osa argumentaatiota suomalaisessa aineistossa.

Suomalaisessa keskustelussa teollisuuden maailmaan vetosivat innokkaasti niin kansalaiset kuin kaupungin edustajatkin. Ranskassa puolestaan vedottiin kansalaisuuden maailmaan. Suomalaisessa aineistossa kansalaisten oikeutuksista neljännes ja kaupungin edustajien oikeutuksista lähes puolet (47 %) sijoittui teollisuuden maailmaan. Kiistojen molemmat osapuolet siis nojautuivat samoihin tehokkuuden, laadun ja asiantunteumuksen vaatimuksiin nojaaviin oikeutuksiin. Ranskalaisessa aineistossa kansalaisuuden maailma esiintyi 38 %:ssa kansalaisten ja 42 %:ssa kaupungin edustajien oikeutuksista. Yhteisiä nimittäjiä siis olivat kansalaisoikeuksiin, deliberaatioon ja solidaarisuuteen nojaavat oikeutukset. Teollisuuden maailma Suomessa ja kansalaisuuden maailma Ranskassa muodostivat siten ”yhteisen maaperän”: maailman, jota kiistan eri osapuolet mieluusti hyödynsivät tai vähintäänkin kokivat sen hyödyntämisen strategisesti järkeväksi, elleivät suorastaan välttämättömäksi.

”Yhteinen maaperä” ei merkinnyt konfliktin ratkaisua ja konsensusta, vaan tuotti Bol-

tanskin ja Thévenot’n kuvaamia testejä, joissa vastapuolen oikeutus kyseenalaistetaan saman oikeutusmaailman sisällä. Seuraavat suomalaisen aineiston esimerkit kuvaavat tätä tilannetta teollisuuden ja markkinoiden maailmojen yhdistelmässä.

”Koulusäästöistä toivotaan selkeitä laskelmia”

a: Kunnan opetustoimen edustaja peräsi rakentavia ehdotuksia koulujen määrän vähentämiseen – jos koulutiloihin ei voida kohdistaa leikkauksia, jotain muuta on leikattava, sillä oppilaiden määrän laskiessa tulevaisuudessa väestötilastoennusteiden mukaan (*teollisuuden maailma*) ei voida lähteä siitä, että koulutuksen kustannukset *per capita* nousisivat (*markkinoiden maailma*).

b: Kansalaiset vaativat lisää selkeyttä laskelmiin (*teollisuuden maailma*) ja todellisiin säästötarpeisiin (*markkinoiden maailma*), sillä tilastot ja ennusteet tulevaisuuden oppilasmääristä ovat ristiriitaisia (*teollisuuden maailma*). (HS0903.)

Kansalaisosapuoli pyrki osoittamaan kaupungin edustajan teollisen argumentin vääräksi teollisuuden maailman sisäisellä testillä väittäessään, että opetustoimen laskelmat nojasivat virheellisiin tilastoihin. Se kuitenkin itse nojasi samoihin tilastoihin sen sijaan, että olisi vaatinut kaupunkia tilille vaikkapa lasten oikeuksien polkemisesta (kansalaisuuden maailma). Markkinoiden maailmaan kohdistuva testi oli epäsuora: selkeyden vaatimus ilmensi epäluottamusta siihen, että kaupungin markkina-argumentille olisi todellisia perusteita. Kansalaisosapuolen argumentit pyrkivät siis kiistämään kaupungin edustajien argumentin tuottamalla testin sekä teollisuuden että markkinoiden maailman sisällä. Ranskalaisesta aineistosta löytyi vastaavia esimerkkejä erityisesti kansalaisuuden maailman sisäisistä testeistä.

”Yhteinen maaperä” paikallisten kiistojen oikeutuksissa tarjoaa näkymän kunkin poliittisen kulttuurin ilmeisimpiin yhteisiin nimittäjiin – niihin työkaluihin, joiden kaikki ymmärtävät olevan olennaisimpia julkisten kiistojen ratkomisessa. Varsin erilaiset oikeutukset siis näyttäytyivät kulttuurisesti menestyksekkäimpinä Suomessa ja Ranskassa. Suomalaisessa aineistossa tehokkuus, rationaalisuus ja asiantunteumus korostuivat. Poliittisia

kiistojä käsiteltiin usein neutraaleina teknisinä faktoina, ja jopa kansalaisuuden maailmaa puhtaimmin hyödyntävissä oikeutuksissa laillisuus ja sopimusten noudattaminen painottuivat solidaarisuuden ja oikeuksien sijaan. Ranskalaisessa aineistossa kansalaisuuden maailma oli keskeisemmällä sijalla ja siihen pohjaavissa oikeutuksissa painottuivat juuri ne piirteet, jotka suomalaisesta keskustelusta pitkälti puuttuivat.⁸

Nämä tulokset vahvistavat ja syventävät kuvaa suomalaisen ja ranskalaisen poliittisen kulttuurin ja koko yhteiskunnan itseymmärryksen eroista (esim. Alapuro 2005; Raevaara 2005; Luhtakallio 2010; Lonkila tämä numero; vrt. Rosanvallon 1998). Tällaisten kulttuuristen ”syvärakenteiden” erojen hahmottaminen on vertailevan tutkimuksen keskeistä antia ja mahdollistaa oikeudenmukaisuuden ja demokratian toteutumisen kaltaisten abstraktien haasteiden tarkastelemisen empiirisinä, käytäntöihin sidottuina kysymyksinä.

Analyyssi osoitti myös, että kysymys eri oikeutuksien hallitsevasta roolista eri poliittisissa kulttuureissa on lopulta kysymys vallasta. Yhteinen maaperä ei ole puolueetonta maaperää sikäli, että resurssiltaan vahvemmat toimijat kykenevät usein määrittelemään minä maailman piirissä kiistaa käydään. Nämä valtasuhteet jäävät Boltanskin ja Thévenot’n oikeuttamisteoriassa pitkälti huomiotta (vrt. Honneth 2010, 379). Käsittelemme niitä lyhyesti seuraavassa alaluvussa, jossa paneudumme myös muihin oikeuttamisteorian edelleen kehittämisen kannalta relevantteihin tutkimustuloksiimme.

TULOSTEN SEURAUKSET OIKEUTTAMISTEORIALLE

Edellä on esitetty, miten oikeuttamisteoriaa voidaan soveltaa julkisten kiistojen analyysiin käytännössä. Metodiat soveltaneet tutkimuksemme auttavat kuitenkin kehittämään myös itse oikeuttamisteoriaa edelleen. Tärkeimmät huomiomme tässä suhteessa liittyvät yhtäältä mahdollisuuksiin jakaa ja yhdistää oikeuttamisen maailmoja ja toiseksi kiistoissa ilmenevien valtasuhteiden tunnistamiseen.

Kiistassa esiintyvien argumenttien luokittelu oikeuttamisteorian seitsemän kategorian mukaan saattaa ensi silmäyksellä vaikuttaa varsin staattiselta analyysikehikolta. Oikeuttamismaailmojen jakamisen ja yhdistämisen mahdollisuus tekee oikeuttamisanalyysista kuitenkin varsin joustavan työkalun. Lisäksi vakiintuneista kategorioista liikkeelle lähteminen mahdollistaa eri keskustelujen ja eri maiden välisten vertailujen tekemisen.

Tarve maailmojen sisäisten erottelujen tarkennuksille nousi esiin pyrkiessämme herkitämään analyysin aineistojemme nyansseille. Erityisesti kummassakin tutkimuksessa tajaan esiintynyt kansalaisuuden maailma näyttyi niin moni-ilmeisenä, että sen sisäisten erottelujen tekeminen oli tarpeen. Globalisaatiokeskustelun analyysissa kansalaisuuden maailman sisältä erottui yhtäältä demokratiaa ja toisaalta tasaisempaa tulojen ja vaurauden jakoa koskevia vaateita. Paikallisten kiistojen analyysissa taas kansalaisuuden maailman oikeutukset painottuivat selvästi eri tavoin suomalaisessa ja ranskalaisessa aineistossa.

Globalisaatiokeskustelun demokratia-argumentit edustavat kansalaisuuden maailman proseduraalista puolta. Niiden mukaan globalisaatioprosessin suurin ongelma on, että sitä hallitsemaan ei ole kyetty luomaan demokraattisia instituutioita. Kansalaisuuden maailman toinen puoli, tasaisempaa tulonjakoa vaativat argumentit, keskittyivät globalisaation hallintaproseduurien sijaan sen lopputuloksiin. Kysymys oli siis siitä, millaisia seurauksia globalisaatiolla on tulojen jakautumiselle maiden välillä ja niiden sisällä, sekä mekanismeille (verotus, tulonsiirrot, työmarkkinaneuvottelut), joilla tulojen jakautumista pyritään tasoittamaan. Demokratia-argumentit olivat globalisaatiokeskustelussa selvästi yleisempiä kuin tulonjakoon viittaavat argumentit. Edellisiä esiintyi joka kolmannessa (32 %), jälkimmäisiä vain noin joka viidennessä (22 %) vaateessa. Näin oli siitä huolimatta, että liike tunnetaan yleisesti englanninkielisellä nimellä the Global Justice Movement eli globaalin oikeudenmukaisuuden liike, mistä päätellen vaatimus oikeudenmukaisemmasta tulonjaosta (mikä liikkeen vaateissa merkitsee kansalaisuuden maailman arvoihin vedoten

nykyistä tasaisempaa jakoa) näyttäisi olevan liikkeelle keskeisempi kuin vaatimus globaalista demokratiasta.

Demokratiaa (hyviä menettelytapoja) ja tulojen ja vaurauden jakoa (hyviä lopputuloksia) koskevien vaateiden erottelu toisistaan antaa globalisaatiokeskustelusta tarkemman kuvan ja auttaa suhteuttamaan sitä muihin, sekä yhteiskuntafilosofiin että mediajulkisuudessa käytyihin keskusteluihin. Lisäksi demokratiaoikeutusten tulonjako-oikeutuksia suuremmalle esiintymistiheydelle on löydettyissä uskottava selitys: proseduureista on keskenään ristiriitaisten oikeudenmukaisuuskäsitysten kehikossa helpompi päästä yksimielisyyteen. On helpompaa puhua demokraattisen päätöksenteon puolesta kuin puolustaa mitään substantiaalista oikeudenmukaisuuskäsitystä, esimerkiksi sitä, että tulojen pitäisi jakautua tasaisemmin.

Toisessa tutkimusesimerkissämme, paikallisten kiistojen analyysissä, kansalaisuuden maailman jakautuminen erilaisiin painotuksiin toi esiin oikeuttamisanalyysin herkkyyden kulttuuristen erojen tulkittamisessa. Siinä missä suomalaiset painottivat kansalaisuuden maailman oikeutuksissaan demokraattisesti säädettyjä lakeja, lakeihin perustuvia oikeuksia ja yhdessä tehtyjä sopimuksia, korostivat ranskalaiset solidaarisuutta, kansalaisten tasa-vertaisuutta ja demokraattisen osallistumisen merkitystä.

Tästä havainnosta seuraa kysymys siitä, voiko oikeuttamisen kategoria olla universaali, jos se esiintyy eri paikoissa erilaisena. Kansalaisuuden maailman oikeutukset versoivat kuitenkin painotuseroistaan huolimatta selvästi samasta juuresta, kun ne rinnastettiin muihin oikeuttamisen maailmoihin. Kaikessa runsaudessaan ne tarjosivat näkökulman universaalin ja partikulaarisen välisen jännitteen tarkasteluun, ja kansalaisuuden maailman sisällä ilmenneiden muunnelmien huomioon ottaminen syvensi vertailevan analyysin tuloksia. JOA:n avulla voitiin tunnistaa eri tasoisia eroja ja yhtäläisyyksiä eri oikeuttamisen maailmojen yksinkertaisista esiintymisfrekvensseistä aina hienosyisiin kulttuurisiin sävyeroihin saakka. Suomalaisien ja ranskalaisten kansalaisuus-

oikeutusten muunnelmat kertoivat osaltaan kahden poliittisen kulttuurin varsin syvällisesti erilaisesta demokratiakäsityksestä, kollektiivisesta ymmärryksestä koskien kansalaisten roolia sekä yhteiskunnallisten sidosten ja solidaarisuuden lähtökohtien eroista (ks. Luhtakallio 2010, 199, 219–220).

Kansalaisuuden maailman erityisrooliin ovat lisäksi kiinnittäneet huomiota myös muut oikeuttamisteorian käyttäjät ja kommentaattorit. Keskustelu siitä, voidaanko kansalaisuuden maailmaa pitää muiden oikeuttamismaailmojen kaltaisena vai onko se eräänlainen superkategoria, on osa teorian kehittämistyötä, johon myös edellä esitellyt empiiriset analyysit pyrkivät tuomaan lisäulottuvuuksia. Kaikupohjaa kansalaisuuden maailman erityisyydelle ja eriytyneisyydelle suomalaisessa ja ranskalaisessa julkisuudessa tuovat muun muassa Paul Ricœurin näkemys kansalaisuuden maailmasta koko oikeuttamisteorian kattokäsitteenä yhteishyvään nojaamisen periaatteen vuoksi sekä Axel Honnethin kriittinen huomio ”yhteisen ihmisyyden” kyseenalaistamattomasta roolista oikeuttamisen lähtöoletuksena (Ricœur 1995, 141; Honneth 2010, 379).

Toinen tapa, jolla oikeuttamisanalyysia tehtäessä on mahdollista tuoda esiin aineiston erityispiirteitä, on tutkia oikeuttamismaailmojen yhdistelmiä. Jo Boltanskin ja Thevenot'n esittelemistä yhdistelmämahdollisuuksista, kompromisseista ja tuomitsemisista, voidaan seitsemästä oikeuttamisen maailmasta muodostaa 42 erilaista paria. Kun mukaan otetaan tapaukset, joissa kompromissi tehdään kolmen maailman välillä tai joissa esimerkiksi kahden maailman kompromissi tuomitaan kolmannen näkökulmasta, mahdollisten yhdistelmien määrä nousee jo satoihin. Tutkimusesimerkeissä oikeuttamisyhdistelmät nousivatkin keskeisiksi analyysin tuloksiksi. Kompromissien ja tuomitsemisen lisäksi molemmat tutkimusesimerkit paikansivat myös muita mahdollisia tapoja, joilla oikeuttamisen maailmat voivat yhdistyä.

Globalisaatiokeskustelun analyysissä havaittiin, että oikeuttamisen maailmat voivat yhdistyä tavalla, jota kutsumme *seuraus-tyyppi-*

piseksi yhdistelmäksi. Kyse on yhdistelmistä, joissa yhden maailman kriteereillä määritellyn hyvän edistämistä seuraa automaattisesti, ikään kuin loogisena implikaationa, hyvää myös jonkin toisen maailman kriteereillä. Globalisaatiokeskustelussa jotkut osallistujat ovat sitä mieltä, että markkinamaailman hyvän edistämistä seuraa hyvää myös kansalaisuuden maailman kriteereillä, toiset taas kääntävät asetelman toisin päin. Ensimmäinen argumentti väittää, että *markkinat aikaansaavat demokratiaa*. Kiinan WTO-jäsenyyttä käsittelevässä kolumnissaan *Helsingin Sanomien* pääkirjoitustoimittaja esittää luonnonlain omaisena tosiasiana: ”Taloudellista vapautusta seuraa aina vaatimus muista oikeuksista.” (HS 25.11.1999.)

WTO-jäsenyys siis tulee tämän käsityksen mukaan edesauttamaan Kiinan kommunistipuolueen yksinvallan murtumista. Markkinoiden maailman hyvää edistämään pyrkivistä poliittisista päätöksistä seuraa automaattisesti hyvää myös kansalaisuuden maailman kriteereillä. *Tasa-arvopolitiikka luo markkinahyötyjä* -argumentissa kansalaisuuden ja markkinoiden maailman suhde on käänteinen. Argumentti oli suomalaisessa globalisaatiokeskustelussa yllättävän harvinainen, erityisesti kun otetaan huomioon sen painoarvo pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin rakentamisessa. Pekka Kuusen (1961) tunnetuksi tekemän ajatuksen mukaan tulojen uudelleenjako sosiaalipoliittikan keinoin ei suinkaan haittaa talouskasvua, vaan edistää sitä. Vähemmän ansaitsevat kuluttavat lisätuloistaan suurimman osan, ja siksi rikkailta ottaminen ja köyhille jakaminen on itse asiassa talouden kasvulle eduksi. Kansalaisuuden maailman hyvän, reilumman tulonjaon, edistämistä seuraa markkinoiden maailman hyvä, taloudellisen kokonaistuotannon kasvu. Samaan aikaan, vuonna 2005, kun liike-elämän eliitti EVA:n johdolla vaati yhä markkinavetoisempaa politiikkaa paljolti samoin sävyin kuin kansainväliset talousinstituutiot tekivät vielä 1990-luvulla, alkoi näyttää siltä että tuuli näissä instituutioissa olisi jo kääntymässä. Pohjoismaista hyvinvointivaltiota puolustavan argumentin toi keskustelussa esiin Maailmanpankki. Pankin julkaiseman Maailman kehitysraportin 2005 teemana oli

tasa-arvoisuus. Toimittajan sanoin referoituna:

Sanoma on yksinkertainen: hyvä, kaikille mahdollisimman tasavertaiset mahdollisuudet tarjoava sosiaali- ja koulutuspolitiikka on myös hyvää talouspolitiikkaa. Se mahdollistaa yhteiskunnan voimavarojen hyödyntämisen, nostaa kansantalouden tuottavuutta ja nopeuttaa talouskasvua... Paras esimerkki tästä löytyy Pohjoismaista. (HS 22.9.2005.)

Tämä esimerkki osoittaa, miten JOA auttaa suhteuttamaan julkisuudessa esitettyjä argumentteja paitsi yhteiskuntaufofilosofian historiaan, myös yhteiskuntopoliittisen keskustelun lähimenneisyyteen.

Paikallisten kiistojen analyysissä oikeutukset esiintyivät kompromissien ja tuomitsemisten lisäksi erilaisina enemmän tai vähemmän kiinteinä hybrideinä. Hybrideille oli ominaista sellainen oikeuttamisen maailmojen yhdistely, joka ei pyrkinyt muuttamaan kunkin maailman sisäistä arvojärjestystä, kuten kompromississa: oikeutukset esiintyivät rinnan mutta erillisinä, ikään kuin toisistaan riippumatta. *Hybridioikeutuksia* esiintyi selvästi enemmän kansalaisten kuin valtaapitävien vaateissa. Yhtäältä nämä esiintymiset ja toisaalta maailmojen keskinäisen riippumattomuuden tietty näennäisyys niissä johtavat kysymykseen vallan jakautumisesta ja käytöstä julkisen oikeuttamisen areenoilla.

Suomalaisten kansalaisryhmien vaateissa hallitsevin tämänkaltainen oikeuttamisyhdistelmä oli kansalaisuuden maailman ja teollisuuden ja/tai markkinoiden maailman hybridi. Nämä oikeutukset noudattivat melko samantyyppistä kaavaa, jossa vaadetta perusteltiin vetoamalla lakien ja sopimusten noudattamiseen sekä tehokkuuteen ja laatuun tai säästöihin ja taloudellisuuteen. Kansalaisuuden maailman oikeutukset esiintyivät Suomessa tuskin koskaan itsenäisinä. Paikalliskiistojen sanomalehtirepresentaatioissa kansalaisten tuntui siis olevan vaikea vedota ainoastaan oikeuksiinsa kansalaisina, vaan he vetosivat näissä yhteyksissä lähes aina myös muihin, yleensä teollisuuden tai markkinoiden maailmojen arvoihin.

Yhdistelmien lisäksi myös hallitsevien oikeutusten ja niille tyypillisten toimijoiden

paikantaminen ja tulkitseminen auttoivat osaltaan tarkastelemaan kysymyksiä vallasta ja sen epätasaisesta jakautumisesta. Suomessa ja Ranskassa hallitseviin oikeuttamistapoihin sisältyi kulttuurisen mielekkyyden lisäksi annos kulttuurista pakkoa, joka tuntui ajavan varsinkin kansalaistoimijat kiistojen tyypillisinä altavastaajina oikeuttamaan argumenttejaan vastapuolen sanelemin ehdoin. Vaikka oikeuttamisteoria periaatteessa katsoo, että kuka tahansa voi ottaa käyttöön minkä tahansa oikeuttamisen maailman argumentit tilanteen niin vaatiessa, on teoriassa kuitenkin keskeisellä sijalla kullekin maailmalle tyypillinen toimija: se, joka toimii suuruuden mittatikkuna. Kansalaiskollektiivi on kansalaisuuden maailman tyypillinen ”suuruus”, mutta markkinoiden maailmassa melkoinen anomalia. Oikeuttamisteorian lähtökohtainen yleisen ihmisyyden periaate ja oikeuttamisen maailmojen tasavahvuus joutuvat julkisten kiistojen analyysissä koetukselle. Kuinka nämä lähtökohdat voivat toteutua tilanteissa, joissa kiistojen osapuolet eivät ole tasavahvoja sen enempää puheoikeuden itsestäänselvyuden kuin ”todellisten” vaikutusmahdollisuuksien suhteen? Kysymystä valaisee suomalaisen aineiston esimerkki, jossa kansalaisryhmä oikeutti vaadettaan teollisuuden ja markkinoiden maailman yhdistelmällä.

”Viherlaakson asukkaat puolustivat kirjastoan”

Viherlaakson asukkaat vaativat, että alueen kirjasto on säilytettävä, sillä sen vuotuiset kustannukset eivät ole korkeat eikä lakkauttaminen toisi kaupungille suuria säästöjä. (HS2405.)

Asukkaiden esittämä oikeutus kaupungin osansa kirjaston puolustamiseksi oli hätkähdyttävä. Kirjaston puolesta on helppo keksiä lukemattomia kansalaisuuden maailmasta kumpuavia oikeutuksia, kuten että se on tärkeä julkinen lähipalvelu, joka kuuluu yhtä lailla kaikkien kaupunginosien asukkaille. Tämäntyyppisten ajatusten sijaan asukasryhmä hyödynsi teollisuuden maailmaa osoittaessaan asiantuntemustaan koskien kirjastojen vuosikustannuksia ja kaupungin budjetin mittasuhteita ja tukevoitti vaadettaan markkinoiden maailman kylmällä faktalla, jonka mukaan kirjaston sulkemisesta koituvat säästöt

olisivat merkityksettömiä. Tällaisessa tapauksessa voidaan nähdä valtasuhde, jossa kiistan selkeästi alisteinen osapuoli kokee olevansa pakotettu toimimaan valta-asemassa olevan osapuolen määrittelemissä rajoissa, jos mieli pärjätä kiistassa. Vaikutti siltä, että uutismedian kontekstissa kansalaiset kummassakin maassa katsoivat, että juuri heidän oli astuttava ”yhteiselle maaperälle”, jonka kaupungin edustajat pitkälti määrittelivät, sen sijaan että olisivat nojautuneet vaateissaan itselleen läheisempiin oikeuttamistapoihin.

On siis huomattava, että vaikka kaikilla toimijoilla on kriittistä kapasiteettia käyttäen yleisesti tunnustettuja oikeuttamismaailmoja argumenttiensa tukena, mahdollisuudet tämän kyvyn käyttämiseen eivät ole tasaisesti jakautuneet (vrt. Honneth 2010, 379). Selitettäessä joidenkin oikeuttamistapojen vahvuutta suhteessa toisiin olisikin kyettävä ottamaan huomioon se, että yhteiskunnan rakenteellinen epätasa-arvo ja siihen liittyvät toimijoiden erilaiset resurssit tekevät oikeuttamiskamppailuista myös valtapeliä. Lisäksi oikeuttamisteoria ei ota juurikaan kantaa siihen, mitä tapahtuu, kun oikeuttaminen loppuu ja kiista siirtyy väkivallan, konkreettisen tai symbolisen, rekisteriin. Näiden valtasuhteiden ja niistä seuraavien väärinkäytösten tai epäoikeudenmukaisuuksien tavoittaminen vaatii JOA:n käsitteistön lisäkehittelyä. Boltanski ja Thévenot ovat tahoillaan tarttuneet näihin ongelmiin. Boltanski on ottanut tehtäväkseen tarkastella oikeuttamisen ulkopuolelle jääviä tilanteita muun muassa rakkauden ja väkivallan näkökulmista (Boltanski 1990; 1993). Thévenot taas on laajentanut oikeuttamisteoriaa kehittämällä sen ympärille teorian kahdesta muusta yhteiselämän ”kieliopista”, joiden kohteena on oikeuttamiseen asti kehkeytyneiden kriisien ulkopuolelle jäävä toiminta (Thévenot tämä numero; 2006; 2007).

LOPUKSI

Nähdäksemme paras tapa esitellä tutkimusmenetelmä ja osoittaa sen toimivuus on näyttää, miten sitä käytetään. Tämän vuoksi olemme tässä artikkelissa esitelleet kehittämämme Julkisen oikeuttamisen analyysi

-menetelmää ennen kaikkea empiiristen esimerkkien kautta. Osa tutkimustuloksistamme osoittaa oikeuttamisteorian kaipaavan myös kehittämistä. Ensinnäkin on huomattava, että kamppailut eri oikeuttamismaailmojen pätevyydestä eri kulttuureissa ja tilanteissa ovat kamppailuja vallasta. Tämän seikan hyväksyminen edellyttää pakotetulta näyttävien oikeutusten etsimistä ja sen tunnustamista, että myös muita poliittisten kiistojen kannalta relevantteja kieliooppeja kuin julkisten oikeutusten kieliooppi on olemassa (Thévenot tämä numero; 2006; 2007; Lonkila tämä numero). Toiseksi on otettava huomioon oikeuttamismaailmojen sisäiset jaot, yhdistelmät ja uusien maailmojen esiin nousemisen mahdollisuus.

Samaan aikaan kun oikeuttamisen maailmojen jakaminen ja yhdistely herkistävät julkisen oikeuttamisen analyysin eri aineistojen erityispiirteille, historiallisesti muodostuneisiin kategorioihin nojaaminen tekee mahdolliseksi menetelmän käyttämisen eri keskusteluja ja eri maita vertailevassa tutkimuksessa. Oikeuttamisen maailmat tarjoavat yhteisen kehikon, jonka avulla voidaan vertailla hyvinkin erilaisista aiheista käytyjä keskusteluja tai eri poliittisia kulttuureja (esim. Huikuri tämä numero). Esimerkiksi vertailemalla Suomessa käytyä globalisaatiokeskustelua suomalaisessa paikallisjulkisuudessa käytyihin kiistoihin tai ilmastokeskusteluun olisi mahdollista vetää myös yleisempiä johtopäätöksiä Suomessa yleisesti käyttökelpoisina pidetyistä oikeuttamistavoista ja sen myötä suomalaisen poliittisen kulttuurin osaksi vakiintuneista moraalikäsitteistä sekä niiden seurauksista demokratian toiminnalle.

JOA tarjoaa myös mahdollisuuden kulttuurien välisiin vertailuihin ja sitä kautta globaalin julkisuuden haasteiden ja mahdollisuuksien analysointiin. Jos useita eri keskusteluja tutkittaessa havaitaan systemaattisia eroja eri maissa käytetyissä oikeuttamisen tavoissa, voidaan vetää johtopäätöksiä eri kulttuureissa vallitsevista oikeudenmukaisuuskäsitteistä ja ymmärtää sitä kautta globaalin julkisuuden luomisen kohtaamia haasteita. Jos taas löydetään sellaisia oikeuttamisen tapoja, jotka muodostavat yhteisiä tukipisteitä moraalipoliittisen keskustelun käymiseksi

yli kansallisten poliittisten kulttuurien muodostamien raja-aitojen, on avattu tie globaalin julkisuuden mahdollisuuksien ymmärtämiselle. Oikeuttamisanalyysilla on siis myös tutkimusohjelmallista potentiaalia. Se voi olla yksi tapa kehittää pitkälti kansallisissa konteksteissa kehittyneen yhteiskuntatieteen käsitteistöä ja metodologiaa sopivaksi nykyiseen tilanteeseen, jossa sanan ”yhteiskunta” on yhä vahvemmin ymmärrettävä tarkoittavan maailmanyhteiskuntaa.

VIITTEET

- 1 Eliasoph (2004) huomauttaa lisäksi aivan oikein, että toisinaan keittiönpyödyt ja takapihat ovat demokraattisen julkisuuden ainoita areenoita, kuten vaikkapa neuvostoajan Itä-Euroopassa.
- 2 Boltanskin ja Thévenot'n käsite *mondes de justification* on aiemmin suomennettu *oikeuttamisen valtapiireiksi* (Lehtonen & Lonkila 2008). Olemme kuitenkin päätyneet sananmukaisempaan käännökseen (ks. myös Boltanski & Thévenot 2006).
- 3 Tästä tutkimuksesta tarkemmin Ylä-Anttila (2010).
- 4 Yhden aallon yhteenlaskettujen oikeutusten osuus on enemmän kuin 100 %, koska yksi vaade voi sisältää useamman oikeutuksen. Oikeutusmaailmoille koodattiin lisäksi arvostusmuuttuja, joka sai arvon 1 kun ko. maailman arvoihin viitattiin positiivisessa sävyssä ja arvon -1 kun maailman arvoja kritisoitiin. Laskemalla tämän muuttujan keskiarvo saatiin kunkin maailman keskustelussa nauttimaan arvostusta kuvaava, välillä 1 ja -1 vaihteleva luku, joka siis saisi arvon 1 jos ko. maailmaan viitattaisiin ainoastaan positiivisessa sävyssä ja arvon -1 jos viittaukset olisivat ainoastaan negatiivisia.
- 5 Tätä tutkimusta esitellään tarkemmin teoksessa Luhtakallio (2010). Suomalainen aineisto kerättiin *Helsingin Sanomien* (HS) Kaupunki- ja Kotimaa-osastoista (jälkimmäisestä ne artikkelit, jotka käsittelevät pääkaupunkiseutua). Ranskalainen aineisto kerättiin käyttäen *Le Progrès*'n (LP) Lyonin painosta kokonaisuudessaan. Aineistonkeruussa käytettiin sekä digitaalista arkistoa (hakusanojen avulla) että mikrofilmi-/sidottua arkistoa (manuaalisesti). Aineistosta poimittiin vaateisiin viitataan tässä lehden nimikoodilla ja päivämäärällä (esim. LP1905

- on artikkeli *Le Progrès'ssa* 19.5.2005). Lisäksi aineistosta esitetään artikkelin otsikko ja sen alla artikkelissa esitety(i)stä vaate(i)sta ja oikeutuksista muodostettu kuvaus. Aineistosta tarkemmin Luhtakallio 2010, Data Appendix.
- ⁶ Monet vaatteet sisälsivät useita oikeutuksia ja siten eri maailmojen yhdistelmiä, kompromisseja ja päällekkäisyyksiä. Näin ollen taulukon 2 prosentit kuvaavat oikeuttamisen maailmojen ilmenemistä vaateissa kokonaisuutena, mistä syystä niiden keskinäinen summa ei ole 100 %. Laskelma sisältää vain "positiiviset" ilmentymät, ei tuomitsemisen kohteena olemista.
- ⁷ Huolimatta yhdistysjärjestäytymisen huomattavista määrällisistä eroista Suomessa ja Ranskassa molemmissa lehdissä kansalaisten "ääni" oli useimmiten peräisin "asukkailta", joiden tarkempia ryhmäjäsenyyksiä ei määritelty. Yhdistykset esiintyivät puhujina 1/3 suomalaisista ja vajaassa neljänneksessä ranskalaisista tapauksista. Kaupunkiosapuoleksi luettiin kaikki julkisten elinten ja instituutioiden edustajat, mutta myös sellaiset yksityisen sektorin toimijat, joiden toiminnalla oli suoria implikaatioita julkisen päätöksenteon piirissä oleviin kysymyksiin, kuten rakennushankkeisiin ja kaavoitukseen.
- ⁸ On huomattava, että huolimatta "positiivisesta" kaiustaan, kansalaisuuden maailman oikeutustestit sisälsivät samanlaista vallankäytön ja "altavastaajuuden" potentiaalia ranskalaisessa paikallisjulkisuudessa kuin tässä esitellyt suomalaiselle julkisuudelle tyypilliset testit (ks. Luhtakallio 2010, 194–199).

KIRJALLISUUS

- Alapuro, Risto (2005) Associations and Contention in France and Finland: Constructing the Society and Describing the Society. *Scandinavian Political Studies* 28:4, 377–399.
- Augustinus (2003) Jumalan valtio. Suom. Heikki Koskenniemi. WSOY, Juva.
- Beyeler, M. & Kriesi, H. (2005) Transnational Protest and the Public Sphere. *Mobilization* 10:1, 95–109.
- Boli, John & Thomas, George M. (toim.) (1999) *Constructing World Culture. International Non-Governmental Organizations Since 1875*. Stanford University Press, Stanford.
- Boltanski, Luc (1990) *L'amour et la justice comme compétences*. Métailié, Paris.
- Boltanski, Luc (1993) *La souffrance à distance. Morale humanitaire, médias et politique*. Métailié, Paris.
- Boltanski, Luc & Chiapello, Eve (1999) *Le nouvel esprit du capitalisme*. Éditions Gallimard, Paris.
- Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (1987) *Les économies de la grandeur*. Presses universitaires de France, Paris.
- Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (1991) *De la justification. Les économies de la grandeur*. Gallimard, Paris.
- Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (1999) *The Sociology of Critical Capacity*. *European Journal of Social Theory* 2:3, 359–377.
- Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (2006) *On Justification: Economies of Worth*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Bossuet, Jaques Beningne (1967/1709) *Politique tirée des propres paroles de l'Écriture sainte*. Droz, Geneve.
- Breviglieri, Marc, Lafaye Claudette & Trom, Danny (toim.) (2009) *Compétences critiques et sens de la justice*. Economica, Paris.
- Dewey, John (2006/1927) *Julkinen toiminta ja sen ongelmat*. Suom. Mika Renvall. Vastapaino, Tampere.
- Eliasoph, Nina (2004) *Can We Theorize the Press Without Theorizing the Public?* *Political Communication* 21, 297–303.
- Hobbes, Thomas (1999/1651) *Leviathan, eli, Kirkollisen ja valtiollisen yhteiskunnan aines, muoto ja valta*. Suom. Tuomo Aho. Vastapaino, Tampere.
- Honneth, Axel (2010) *Dissolutions of the Social: On the Social Theory of Luc Boltanski and Laurent Thévenot*. *Constellations* 17:3, 376–389.
- Kilpinen, Erkki (2000) *The Enormous Fly-wheel of Society. Pragmatism's Habitual Conception of Action and Social Theory*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 235, Helsinki.
- Koopmans, Ruud & Statham, Paul (1999) *Political Claims Analysis: Integrating Protest Event and Political Discourse Approaches*. *Mobilization* 4:2, 203–211.
- Kuusi, Pekka (1961) *60-luvun sosiaalipolitiikka. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 6*. WSOY, Porvoo.
- Lafaye, Claudette & Thévenot, Laurent (1993) *Une justification écologique? Conflits dans l'aménagement de la nature*. *Revue Française de Sociologie* 34:4, 495–524.
- Lamont, Michèle & Thévenot, Laurent (toim.) (2000) *Rethinking Comparative Cultural Sociology. Repertoires of Evaluation in France and the United States*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lehtonen, Turo-Kimmo & Lonkila, Markku (2008)

- Laurent Thévenot ja yhteiselon oikeutukset. *Sosiologia* 45:4, 342–346.
- Luhtakallio, Eeva (2010) *Local Politicizations. A Comparison of Finns and French Practicing Democracy*. University of Helsinki Department of Social Research, Sociology Research Reports no. 265. Helsinki University Print, Helsinki.
- Raevaara, Eeva (2005) *Tasa-arvo ja muutoksen rajat. Sukupuolten tasa-arvo poliittisena ongelmana Ranskan parité- ja Suomen kiintiökeskusteluissa*. TANE-julkaisuja 2005:7. Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvoasian neuvottelukunta, Helsinki.
- Ricoeur Paul (1995) *Le Juste*. Editions Esprit, Paris.
- Rosanvallon, Pierre (1998) *Le peuple introuvable. Histoire de la représentation démocratique en France*. Gallimard, Paris.
- Rousseau, Jean-Jaques (1997/1762) *Yhteiskuntasopimuksesta, eli, Valtio-oikeuden johtavat aatteet*. Suom. J.V. Lehtonen. Karisto, Hämeenlinna.
- Sharma Aradhana & Gupta, Akhil (2006) *Anthropology of the State. A Reader*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Smith, Adam (1933/1776) *Kansojen varallisuus: Tutkimus sen olemuksesta ja tekijöistä* 1. Suom. Toivo Kaila. Sivistys ja tiede 93. WSOY, Porvoo.
- Thévenot, Laurent (2006) *L'action au pluriel. Sociologie des régimes d'engagement*. Editions La Découverte, Paris.
- Thévenot, Laurent (2007) *The Plurality of Cognitive Formats and Engagements: Moving between the Familiar and the Public*. *European Journal of Social Theory* 10:3, 409–423.
- Wagner, Peter (1999) *After Justification: Repertoires of Evaluation and the Sociology of Modernity*. *European Journal of Social Theory* 2:3, 341–357.
- Vetters, Regina & Jentges, Erik & Trenz, Hans-Jörg (2006) *Exploring the EU's Social Constituency: Patterns of Public Claims-Making in Constitutional Debates in France and Germany*. Arena Working Paper No. 18.
- Ylä-Anttila, Tuomas (2010) *Politiikan paluu: Globalisaatioliike ja julkisuus*. Vastapaino, Tampere.